

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

DIREKTORAT ZA OKOLJE

Dunajska cesta 48, 1000 Ljubljana

T: 01 478 74 00

F: 01 478 74 25

E: gp.mop@gov.si

www.mop.gov.si

Priloga k dopisu, št. 007-281/2016/46

Datum: 12. 6. 2017

ODPRTO PISMO

VARUH NARAVE

ODGOVOR MINISTRSTVA ZA OKOLJE IN PROSTOR NA POBUDO ZA VKLJUČITEV VARUHA NARAVE V ZAKON O OHRANJANJU NARAVE

Na Ministrstvo za okolje in prostor smo v začetku aprila 2017 prejeli pobudo Lovske zveze Slovenije, Ribiške zveze Slovenije, Planinske zveze Slovenije, Zveze tabornikov Slovenije, Kinološke zveze Slovenije, Čebelarske zveze Slovenije in Turistične zveze Slovenije, da se v Zakon o ohranjanju narave opredeli kot samostojen institut varuh okolja in narave s poslanstvom ohranjanja narave kot temeljnega pogoja zdravega življenjskega okolja človeka.

Iz pobude veje skrb za naravo, zavedanje o medsebojni povezanosti in odvisnosti človeka in narave, pomembnosti ohranjene narave, kot pogoja za človekov obstoj in kvalitetno življenje. Pa tudi zavedanje o tem, da se trendi ogrožanja narave s strani človeka nadaljujejo in da je interes narave v družbi premalo upoštevan. Posebej veseli enotnost in soglasnost sedmih različnih velikih in pomembnih nevladnih organizacij v odločenosti, da je naravi treba posvetiti večjo pozornost.

Na Ministrstvu za okolje in prostor smo pobudo temeljito proučili, predvsem v smislu vprašanja, ali bi nov institut glede na že obstoječe, dejansko pripomogel k učinkovitejšemu ohranjanju narave. Ob tem smo se morali ozreti na temeljni odnos človeka do narave, saj ta pogojuje doktrino njenega varstva, vključno s prepoznavanjem vrednosti narave ter opredeljevanjem in izvajanjem varstvenih ukrepov. Na tej temelji tudi obstoječi sistem ohranjanja narave. Zato podajamo nekaj uvodnih pojasnil in razmišljanj glede razmerja človek - narava.

Skozi pretekla obdobja človeške družbe so se oblikovala različna razmerja med človekom in naravo, z večjo ali manjšo medsebojno povezanostjo, soodvisnostjo, uravnovešenostjo. V naši zahodno usmerjeni družbi v tem času izrazito prevladuje paradigma, da je narava v službi človeka, tako da človeški družbi nudi kvalitetno in zdravo življenjsko okolje, naravne vire in prostor za sprostitvev in rekreacijo. V tem primeru se narava, vključno z živimi bitji,

vrednoti skozi merila ekonomske vrednosti, dandanes skozi vse bolj popularne t.i. ekosistemske storitve. Trend je, da se v ekosistemske storitve pretvorijo tudi učinki, ki jih imajo na človeka vrednote narave, ki so bile doslej pojmovane nematerialno. Čim večjo korist narava nudi človeku, temveč so v ekonomskem smislu vredne njene storitve, deli narave z večjo ekonomsko vrednostjo pa naj bi bili prednostni pri varstvu, pri obsegu in intenzivnosti varstvenih ukrepov.

Povsem drugačno razmerje med človekom in naravo, ki je bilo v nekaterih družbenih skupnostih po svetu v določenih obdobjih že prisotno in je povsem verjetno kje v manjših skupnostih tudi dandanes, v našem zahodnem dojetju narave pa je komaj opazno, je razmerje, v katerem človek priznava naravi vrednost samo po sebi, brez tehtanja lastnih koristi. V tem primeru človek tudi drugim bitjem priznava pravico do življenja, in zdravega življenjskega okolja in vedno znova, ko se odreka hrupu, strupom, sevanjem ipd. v bližini svoji naselij, pomisli tudi na »željo« in pravice drugih živih bitij do življenja in zdravega življenjskega okolja. Tudi ob postavljanju pravice človeka do pitne vode pomisli na pravico drugih živih bitij do vode kot osnovnega življenjskega okolja. Vrednost narave je intrinzična, njej lastna, nematerialna in neodvisna od človekovih koristi. Doktrina varstva, ki izhaja iz takega dojetja narave, ima za cilj varovanje narave kot človeku enakovredne sobitnosti.

Zakon o ohranjanju narave, ki je sistemski zakon na področju ohranjanja narave, sledi obema doktrinama. Temelji na 73. členu Ustave Republike Slovenije, ki obvezuje vsakogar k varovanju naravne in kulturne dediščine, pri čemer pojem naravna dediščina obsega izjemne in posebej vredne dele nežive in žive narave, vključno z naravnimi vrednotami in sestavinami biotske raznovrstnosti. **Doktrina, v kateri je narava obravnavana kot vrednota in v kateri se ji priznava lastno pravico do obstoja in življenja ter lastno subjektiviteto nasproti človeku, je v Zakonu o ohranjanju narave najbolj izrazito izražena prav v določilu, na katero se vsebinsko, v smislu pomagati naravi, navezuje obravnavana pobuda. To je določilo (v 118. členu ZON), s katerim je dana možnost zastopati naravo v vseh upravnih in sodnih postopkih, podobno kot je urejeno zastopanje nemočnih in mladoletnih oseb. S tem določilom je naravi dan glas stranke v postopku, s katerim se enakovredno drugim glasovom strank lahko izrazi interes narave - interes živali ali rastline prosto živeče vrste, ekosistema ali druge sestavine biotske raznovrstnosti, naravne vrednote. Glas za zastopanje narave je dan organizacijam, ki naj bi glede na svoje poslanstvo, naravo najbolj poznale, najbolj čutile njene potrebe in ki naj bi bile interesno nevtralne do ekonomskih ali drugih subjektivnih koristi. Zakon o ohranjanju narave tako daje pravico in dolžnost zastopanja interesov ohranjanja narave Zavodu RS za varstvo narave in društvom, ki pridobijo status društev, ki delujejo v javnem interesu ohranjanja narave, pri čemer so to tista društva, ki s svojim delovanjem pomembno prispevajo k ohranjanju narave s tem, da dejavno sodelujejo pri ohranjanju narave, izvajajo promocijo ohranjanja narave ali širijo strokovno znanje na področju ohranjanja narave z izobraževanjem in vzgojo (118. in 137. člen zakona).** Možnost zastopanja interesov ohranjanja narave obstoji že več kot 15 let, pa kljub temu v praksi ni bila velikokrat uporabljena. V posameznih primerih, ko pa je bila ta možnost uporabljena, se je s priznanjem Upravnega sodišča RS glede upravičenosti zastopanja interesov ohranjanja narave s strani društva, s statusom, ki deluje v javnem interesu ohranjanja narave, že začrtala in utrdila pravna praksa.

Obravnavana pobuda za vzpostavitev instituta varuha narave je utemeljena izrazito na koristi narave za človeka in sicer v smislu ohranjanja narave kot pogoja zdravega življenjskega okolja človeka. Temelji na tistih členih Ustave Republike Slovenije (navedeni 17., 34., 35., 72. člen), ki določajo nedotakljivost človekovega življenja, človekove telesne in duševne celovitosti, pravico do osebnega dostojanstva in varnosti ter pravico človeka do zdravega življenjskega okolja. V pobudi, ki se sklicuje na ustavno možnost (159. člen), da se z zakonom za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin določijo posebni varuhi pravic državljanov, je navedeno:

»Temeljna pravica posameznika v skrbi za zdravo življenjsko okolje zase in za bodoče generacije je, da (se) varuje narava (njena biotska raznovrstnost skozi ohranjanje naravnega ravnovesja), saj je naravno ravnovesje, s katerim se ohranja biotska raznovrstnost kot bistvo narave, dejanski temeljni pogoj zdravega življenjskega okolja za človeka. Posameznik, ki živi v družbi ima tako pravico zahtevati, da je družba urejena na tak način, da se bo zagotavljal osnovni pogoj njegovega življenja – to je tudi varovanje narave same.« - Tako je pobudo razumeti kot željo za vzpostavitev dodatnega instituta za uveljavljanju pravic človeka do zdravega življenjskega okolja, ne glede na to, da se ustavna zahteva po varovanju pravice človeka do zdravega življenjskega okolja že uresničuje na podlagi Zakona o varstvu okolja (Uradni list, RS, št. 39/06 – UPB in spremembe) in Zakona o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 71/93 in spremembe), kot je tudi navedeno v sami pobudi.

V povezi z navedenim menimo, da je institut varuha narave, kot je predlagan v pobudi, v svojem bistvu že vzpostavljen in sicer na dveh mestih: - prek varuha človekovih pravic, predvsem v delu, kjer je narava obravnavana kot pogoj za človekovo zdravo okolje, in - prek možnosti zastopanja interesov ohranjanja narave, v delu, kjer je narava obravnavana kot vrednota, kot naravna dediščina, in subjektiviteta z lastno pravico do obstoja in življenja. Zato menimo, da z dodatnim in novim institutom varuha narave in s prestavljanjem obstoječih določil iz predpisa v predpis, ne bi mogli bistveno pripomoči k ohranjanju narave. Bolj pomembno se nam zdi, da se **obstoječi institut zastopanja interesov ohranjanja narave bolje uveljavi v praksi.**

Varstvo narave je v svojem bistvu vsakodnevna pozornost do vseh številnih ravnanj človeka v naravi in prizadevanje za to, da so ravnanja odgovorna, preiščena in spoštljiva do narave. Zato je zelo pomembno, da je glasnikov narave čim več in s tega ozira je vloga nevladnih organizacij z svojimi množičnim članstvom nenadomestljiva. Ugotavljamo pa, da tudi društva, ki so pridobila status društva, ki deluje v javnem interesu, ne zavedajo zadosti pravice in dolžnosti v zvezi z zastopanjem interesov ohranjanja narave, kot jo daje Zakon o ohranjanju narave. Zato bomo ob spremembi Zakona o ohranjanju narave v povezavi s 118. in 137. členom zaradi preglednosti in jasnosti med pojmi posebej opredelili pojem »zastopnik interesov ohranjanja narave«.

Pobuda za varuha narave je bila priložnost za ponoven razmislek o odnosu naše družbene skupnosti do narave, o vrednotah oziroma vrednosti narave in analitičen pogled na zastopanje njenih pravic. Pri tem se da ugotoviti, da možnosti, ki jih imajo zastopniki interesov ohranjanja narave niso izkoriščene. Najpomembnejše pa je, da se ob zastopanju interesov narave dejansko sliši glas narave, njene potrebe, »želje in čutenja« in, da koristi za človeka vsaj v tej njegovi vlogi stopijo v ozadje. Sicer v vsakem primeru ohranjena narava koristi človeku, le da praviloma kratkoročne koristi zamenjajo dolgoročne.

Ministrstvo za okolje in prostor
Direktorat za okolje
SEKTOR ZA OHRANJANJE NARAVE